

bisce defectibus manent, jacentque mortui et insensibiles ad omnia monita confessorum, recitorum, predicatorum. Hi enim in virtute non proficiunt, nec a Deo illuminantur, aut gratiam dominum insigne accipiunt: quia illi per hos defectus obicitur, quem si generose removant et exsirvent, utique magna divinorum lumen et charisqum dona percipient.

Hinc disce recidivam peccati ipso peccato esse gravorem et periculosem, tum ob gravorem offendit et ingratisudinem, quam affert relapsus post accepitam veniam; tum quia relapsus lapsus priorem renovat et auget, unde solet lapsus esse major et profundior; tum quia Deus relapsum abominatur, deserit et despiciet, immo acriter castigat. Unde Christus ad languidum a se sicutum: «Ecce, sit, sanus factus es: jam noli pecare, ne dereliquis tibi aliquid configas», *Jean. v, 14*; «Quibus verbis, sit, virilis, significavit per peccatum iterum hominem in deteriora prolabi malam. Quid prodest, obscurio, studiose vestes ablucere, et lotas rursum luto inquinare? Quid laudes nimis, et ablatus iterum contumaciam sordidam sicut suu loto, dicit Sapientia, in volutabulo latu; ita studius qui iterum stultitiam sumunt: Eadem de causa Christus adulterorum absolvens monuit, dicens: «Vade, et iam amplius noli peccare», *Jean. viii, 11*. Ubi S. Cyriacus, vel potius Indocens Cictorius, doctor Parisiensis: hic enim quatuor medios S. Cyrii in Joannem libro, qui intercederunt quid tamen eos Romae graecos scriptos, et reddentes stylum S. Cyrii, atque est e nostris qui illos in Latinum transferunt et edat), supplevit: «Nam incassum, sit, sumit medicina, si post instauratam sanitatem, per vita incontinentiam, qui convulsi in pristimum incidunt morbum, Quia relapsus in ingratisudine periculosior esse solat et exitio propior, quam prior

ille languor; et quos prima valetudo aduersa non extinxit, sepius iterata post redditum incolumitate negotatio sustulit et vita. Haud secus frustra penitentie medicamentum simillimum, si post eam peractam ad preterita vita sordes reditur. Ille enim secunda admodum periculosa est animo fabricatio. » Et S. Chrysostomus, serm. *De Lapsu primi hominis*: «Noli, sit, peccare post veniam, noli vulnerari post curam, noli sordidari post gratiam. » Et statim singulorum casus reddens: «Cogita, inquit, graviorum culpana esse post veniam: renovatum vulnus pejus dolore post curam: molestius hominem sordidari post gratiam. » Et rursus harum mutationum perverberationem expendens: «Indulgentia, sit, ingratus est, qui post veniam peccat. sanitatem indigenus est, qui semetipsum, postquam curatus est, vulnerat: nec mundari meretur, qui seipsum post gratiam sordidat. » Ac tandem lejis gravitatem relapsus demonstrans: «Grave est, sit, hominem instratum delinqueret, gravius absolutum peccare. Servo pejor est, qui patronum post datum libertatem offendit. » Et S. Bernardus, serm. *54 in Cant.*: «Timente quidem, sit, pro accepta gratia, amplius pro amissa, longe plus pro recuperata. » Et praeclaras de primo ac secundo timore causas reddens, de tertio subdit: «Jam si gratia propitiata redierit, multo magis tunc timendum, ne forte contingat recidivam pati: juxta illud: Jam amplius noli peccare, ne dereliquis tibi aliquid configas. Adiutor, recidere quam incidere esse deterius? Profunde invalescente pretio invalescat et metus. » Denique gratia, s. censura S. Petri, *epistola II, cap. II, 21*: «Melius, inquit, erat illis non cognoscere viam justitiae, quam post agitacionem retroversum converteri ab eo, quod illis traditum est, sancto mandato. » Ubi plura de periculo recidiva dixi.

CAPUT TRIGESIMUM QUINTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Primo, docet sacrificium mysticum valde salutare esse, recedere a peccato, et facere misericordiam. *Secundo*, vers. 6, docet quanti valoris et gratiae apud Deum sit sacrificium, quaque conditiones ad illud reguntur. *Tertio*, vers. 14, docet Deum respovere sacrificia et preces iniqius injistorum: recipere vero et compliciti auxilium iusterum, praevaricatio injuries patientium, pauperum et humilium, easque ulcisci.

1. Qui conservat legem, multiplicat oblationem. 2. Sacrificium salutare est attendere mandatis, et discedere ab omni iniuritate. 3. Et propitiationem litare sacrificii super iniustias, et deprecatione pro peccatis, recedere ab injustitia. 4. Refribuet gratiam, qui offert similaginem: et qui facit misericordiam, offert sacrificium. 5. Beneplacitum est Domino recedere ab iniuritate: et deprecatione pro peccatis recedere ab injustitia. 6. Non apparebis ante conspectum Domini vacuus. 7. Ille enim omnia propter mandatum Dei sunt. 8. Oblatio justi impinguat altare, et odor suavitatis est in conspectu Altissimi. 9. Sacrificium justi acceptum

est, et memoriam ejus non obliviscetur Dominus. 10. Bono animo gloriam redde Deo: et non minus primitias manuum tuarum. 11. In omni dato hilarem fac vultum tuum, et in exultatione sanctifica decimas tuas. 12. Da Altissimo secundum datum ejus, et in bono oculo ad intentionem facito manuum tuarum: 13. quoniam Dominus retribuens est, et septies tantum reddet tibi. 14. Noli offerre munera prava, non enim suscipiet illa. 15. Et noli inspicere sacrificium injustum, quoniam Dominus iudex est, et non est apud illum gloria personae. 16. Non accipiet Dominus personam in pauperem, et depreciationem lesi audiet. 17. Non despiciet preces pupilli, nec viduam, si effundat loquela gemitus. 18. Nonne lacrymos viduat ad maxillam descendunt, et exclamatio ejus super deducentem eas? 19. A maxilla enim ascendunt usque ad colum, et Dominus exaudiret non delectabitur in illis. 20. Qui adorat Deum in oblatione, suscipietur, et deprecatione illius usque ad nubes propinquabit. 21. Oratione humiliantis se, nubes penetrabit: et donec propinquat non consolabitur: et non discedet donec Altissimus aspiciat. 22. Et Dominus non elongabit, sed judicabit justos, et faciet iudicium: et Fortissimus non habebit in illis patientiam, ut contribulet dorsum ipsorum: 23. et gentibus reddet vindictam, donec tollat plenitudinem superborum, et sceptris iniqrum contribulet: 24. donec reddat hominibus secundum actus suos, et secundum opera Adae, et secundum presumptionem illius: 25. donec judicet iudicium plebis sue, et oblectabit justos misericordia sua. 26. Speciosa misericordia Dei, in tempore tribulationis, quasi nubes pluviae in tempore siccitatis.

PRIMA PARS CAPITIS.

1 et 2. QUI CONSERVAT LEGEM, MULTPLICAT OBULATIONEM. SACRIFICIUM SALUTARE EST ATTENDERES MANDATIS, ET DISCEDERE AB OMNI INIURITATE. — Capite precedenti docuit Deum reprobare sacrificia peccatorum: nunc conguo ordine subnecet, qualis ei quantum Deus probet: adeoque qua in re cultus Deo gratissimas consistat, asseritur, cum consistere in observatione legis et fuga peccatorum. Pro *oblationem* grecæ προσφέρειν, Rabanus, Palaeus, Jansenius et alii legunt *orationem*, grecæ προσφέρειν, sieque exponunt, q. d. Bene orat, qui mandata servat: conservare legem valet perinde ac si multum orasses: servando enim legem implie et tacite oras, hoc est laudas et invocaciones legis auctorem: unde apte subjungit: «Sacrificium salutare est attendere mandatis. » Minus ergo aliqui sic exponunt, q. d. Qui vult servare legem, necesse est ut multum ore ad imprecandam gratiam, que necessaria est ad servandam legem.

Verum legendum est *oblationem* non *orationem*; sic enim οργάνωσις Roman et Graeca. Et Syrus, inquit, aliquid, quod scriptum est in lego, multiplicans causas vel servitutem, puta, sacram sive liturgiam, quam Hebrei et Syri vocant בְּרִית מָאֵוד. Similiter utriquaque legent verbum; ali, verbum teys. Que omnia codem recidunt. Senus est, q. d. Multi multas externas victimas hominum et ovum Deo offerunt, et interim negligenter vel impie vivunt, carentes in sacrificiis externis consistere vim sacrificii Deo grati. At errant: nam Deus pro omnibus requirit sacrificium internum, quo anima Deo offeratur, et macetur ad servan-

Moraliter, notent hanc sententiam Religiosi, qui sub obedientia vivunt, et ab ea applicantur operibus Marthæ, ut cum Magdalena orationi et sacrificio tofies vacare non possint, quoties desiderant: atque ex eo dicant, quod obedientia et opus obedientie sit ipsis oratio et sacrificium;

nam obedientia mactat propriam voluntatem et iudicium Deo. Quae sunt rationales hominique intima, ac ideo nobilissima est victimaria; ac « gladio praecepti se immolat,» ait S. Gregorius, lib. XXXV Moral. cap. x. Quocirca Deus ad Saulum: « Melior est, inquit, obedientia quam victimaria; et auscultare magis quam offere adipem arietum. Quoniam quasi peccatum ariolandi est, repugnare: et quasi scelus idololatrie, nolle acquiescere,» I Reg. xv, 22. Huc facit illud Basilius, hom. in *Julithum Martyrem*: « Qui, inquit, Eas semper agit, hie semper orat. Per omnem autem virtutem Deo coniungimur. Quod est officium virtutis.

SACRIFICIUM SALUTARE EST ATTENDERE MANDATIS. — Est probatio vel confirmationis ejus quod dixit: « Qui conservat legem, multiplicat oblationem;» quia, scilicet a sacrificio salutare; puta, quod pro salute obtenta vel obtinenda offeratur, «est attendere mandatis,» q. d. Observatio mandatorum apud Deum estimatur loco, gradu et dignitate sacrificii, adeoque tantum valet ad salutem obtinendam, quantum valet sacrificium. Esto enim ipsa non sit sacrificium proprie dictum, est tamen sacrificium metaphoricum et mysticum, magis necessarium, magisque gratum Deo, quam sacrificium agnorum et hircorum: quia per illud homo seipsum suosque actus humanos, rationales, spiritalis, et deinceps offert Deo: hi autem longe prestant bruta carne agnorum et hircorum, que offerunt in sacrificio carneo.

Alludit ad sacrificium pacificum, *Levit.* m. Deus enim initio Levitici triplex sanxii sacrificium, scilicet, *primo*, holocaustum, quod totum offerebatur in honorem Dei, id estque totum cremabatur; *secundo*, pro peccato; *tertio*, pacificum sive salutare, quod scilicet, p. p. id est salute propria vel aliena, privata vel publica, sive jam obtenta ad gratiarum actionem, sive adhuc obtinenda ad impetracionem Deo offerebatur. Unde Tigurina verit: « Qui servat legem, abunde sacrificat; qui studet praeceptis, litat salutariter; ali: Qui attendit mandatis, victimam L. latrare offerit; Graeci Complutenses: Sacrificari salutari, scilicet sacrificii, puta pacifici, attendit mandatis; Romani: Sacrificans salutare, qui attendit mandatis. Nam, ut ait S. Gregorius, IX Moral. XXXI: « Nos ipsos sacrificium Deo offerimus, cum vitam nostram divino cultui dicamus. » Syrus: Qui custodit praeceptum, beatus est spiritus ejus.

3. Et PROPIRATIONEM LITARE SACRIFICI (minus recte Jansenius et alii legunt sacrificari, id est per sacrificia) SUPER INJUSTITIAS, ET DEPRECATIO PRO PECCATIS, RECEDERE AD INJUSTITIA. — Est hyperbaton, quod sic ordinat explica, q. d. « Recedere ab injustitia: tum proprie dicta, tum large sumpta et generali, ut complectatur omne peccatum, sicut justitia generalis complectitur omnem virtutem: hoc est, recedere ab omni injury omnique peccato, est « deprecatione pro peccatis, » et etiam est quasi litatio sacrificii propitiacionis vel pro-

pitiatory pro injustitiis et peccatis aliquando commis. Sicut enim peccatum est maximus contemptus, maximaque offendit Dei: sic ex adverso fuga peccati est maximum et gravissimum Dei honesti, id est religio et cultus, cuius potissimum affectus externus est sacrificium: quare cum quis serio incipit discedere ab injustitia et peccatis, tunc incipit Deum placare, et hoc ipso tacite veniam precatur, ac quasi victimas mortificationes proprie Deo immolat, quibus reconciliacionem gradiamque Deo emeretur et impetrat. Dicit hoc, non ut avocet homines ab oratione et sacrificio, sed ut doceat, quod prima oratio primusque sacrificium debet esse, discedere ab iniunctitate, et mandata Dei servare: sine quo nec orationes, nec sacrificia valent, et cum quo plurimum valent.

Aude, recessum ab iniunctitate fieri non posse, nisi eliciendo actuum virtutis opposita. Nemo enim credit a libidine, nisi per actuum castitatis; nec a superbia, nisi per actuum humilitatis; nec ab ira, nisi per actuam patientie; nec a gula, nisi per actuam temperantiae; nec a negatione fidei, si ad eam cogat tyrannus, nisi per actuum martyrii, et sic de ceteris. Omnes autem actus virtutum sunt magni Dei cultus; quia si Deum earum auctor et legislator valde colitur et honoratur. Ita hunc locum legunt et intelligent Romani. Alter priorem partem legit Jansenius, minime: « *Et propitiatio est litare sacrificium;* sicut explicat, q. d. Clemens, qui quis alteri in se delinquenti facile ignorat, eique fit propitiatio, est coram Deo velut litare et offerre sacrificium pro peccatis admisis: quia per hujusmodi clementiam propriorum delictorum venia oblinetur, iuxta illud Salvatoris: « Si dimiseritis hominibus peccata eorum, et Pater coelestis dimittet vobis peccata vestra, » Matth. vi. Aut q. d. Propitiatio, qua quis studet Deum sibi reddere propitium, est velut offerre sacrificium super iniustitia.

Vetus legendum est cum Romanis eo modo quo paulo ante citavit; quare sensus initio datum est verus et genuinus. Hi versus iam deest in Greco; quia idem pene dicit quod dixit vers. 4. Graecus autem textus talia, que iterantur, solet resarcere et compendio completi. Bessi etham in Rabano, sed ipse pro eo hunc substituit: *Deprecatione ejus coram oculis Dei inventet gratiam;* sicut explicat, q. d. Deprecatio ejus scilicet qui recedit ab iniunctitate, coram Deo inventet gratiam: quia bene operando servabit justitiam, iuxta illud Isaiae LVIII, 6: « Dissolve colligationes impiactionis, solve fasciculos deprivementis; dimite eos, qui contracti sunt, liberos, et omne onus dirumpe. Frange esurienti panem tuum, et egenos vagos induc in dominum tuum: cum videbis nudum, operi eum, et carnem tuam ne desperieris. Tunc erumpet quasi mane lumen tuum, et sanctitas tua cito orietur, et anteibit faciem tuam justitia tua, et gloria Domini colliget te. Tunc invocabis, et Dominus exaudiet: clamabis, et dicet: Ecce adsum. »

4. RETRIBUET GRATIAM, QUI OFFERT SIMILAGINEM: ET QUI FACIT MISERICORDIAM, OFFERT SACRIFICIUM. — Graecus, ἀναποδίσκος λόγῳ προτίτην αὐθιδίνων, καὶ τὸ ποτὸν διεργάτην ἀνένει: Quod duplicitur vertas: Primo, ut verit Noster, q. d. Sicut « retribuit gratiam, » id est gratias agit Deo pro beneficiis acceptis, « qui offert similaginem, » id est florem simile, sive pollinem farine: « et, » id est sic, « qui fit misericordiam, offert sacrificium, » puta mense, quod fibiat ex simila, vel pura, vel coda, et in panes aut liba et lagana efformata, ut patet *Levit.* cap. II, 1 et seqq. Porro sacrificium mense sancitum erat pro gratiarum actione, ut patet *Levit.* II, 12. Unde hebreaca vocatur sacrificium ΥΠΟΤΟΔΑ, id est confessionis, laudantis, gratiarum actionis. Septuaginta vertunt ἀνάποδον, id est laudis, quam vocem eum secutus usurpat hic Siracides. Hic sensus magis conexus est, ac respondens phrasim Siracidis et Salomonis, qui in Proverbiorum passim loquitur per comparationem et similitudinem, qua posterior hemisticus assumptat priori. Simili modo est hic uia comparatio: comparat enim eum qui gratias agit Deo, offerendo illi similam, ei qui misericordiam facit, eamque quasi sacrificat Deo, q. d. Sicut qui similam offert litatque Deo, hic illi rena gratiam facit gratesque agit: sic pariter qui similam, aut quid simile dat pauperi, Deo rem gratam, et quasi sacrificium dicit. Quod enim pauperi offert, hoo offert Deo, qui in paupere representatur, et cuius amore et reverentia pauperi offert: sicut ego si similam offerres Deo, utique sacrificium eidem offerres gratiam, gratiasque Deo debitis excolles: sic pariter si eamdem, aut quam aliam elemosynam des pauperi, Deo eamdem offers; ac consequenter quasi sacrificium eidem offers, et gratias, quas Deo debes pro beneficiis in te collatis, excolvis. Summatim igit sensus est, q. d. Sicut gratias est Deo qui illi offert similaginem: sic et gratias est eidem misericors, qui largitur elemosynam.

Secundo, si vertas cum Tigurina et alii: Qui repedit gratiam (Complutensis addunt ὡς, id est acut qd̄ simulaginem supplicat vel titat: « qui benevolentiam exercet, sacrificium facit gratiationis vel laudis, » at duo hi virtus officia commendant, et invicem assimilantur, scilicet gratitudinis et beneficencie, q. d. Qui pro accepto beneficio repedit gratiam, hic quasi similam Deo littat: quo significatur gratitudinem Deo gratiam esse instar sacrificii. Simili modo qui misericordiam vel beneficentiam exercet, sacrificium offert, et (ut Graecus habet) sacrificator est laudis, id est sacrificium laudis Deo offert. Duo ergo sacrificia laudis, quibus scilicet laudatur, delectatur et glorificatur Deus, sunt gratitudo et misericordia. Verum, eur de gratitudine potius quam de alia quavis virtute his injictrit mentio, cum sint aliae potiores, magisque comparande cum misericordia et sacrificio? Quare prior sensus uti ma-

gis strictus et connexus, sic et magis aplius et genuinus est. Et iuxta cum facile hanc secundam versionem explices, cuncte illi accommodes, ut in idem redeat sensus, q. d. Sicut qui repedit gratiam, simlaginem offert, sic qui misericordiam facit, offert Deo sacrificium laudis, q. d. Misericordia est quasi oblatio simlaginis, quae offeritur in οὐρανοῖς, id est in gloriarum actionem: quia per elemosynam, quam amore Dei dñs pauperi, res patet gratias Deo pro toti donis debitis. Denique Syrus hoc modo verti: *Feneratur fons magnus qui offert oblationem: et qui facit elemosynam, custodit legem.*

Nota in Graeco elemosynam hic vocari sacrificium ΥΠΟΤΟΔΑ, quod respondet Hebrewo ΥΠΟΤΟΔΑ, id est laudis et gratiarum actionis, et elemosynarum, sacrificatorem laudis, primo, quia p̄ ipse fit ad laudem Dei, estque magna laus Dei; secundo, quia facit ut pauperes laudent Deum, qui haec mentem elemosynarie inspiravit, ut sua necessitati succurrerent; tertio, quia illi videntes hanc beneficentiam laudant Deum, et ad eam imitandam incitantur; quartio, quia ipse elemosynarius dat elemosynam ex amore et honore Dei, ex saepe actu laudat Deum, quod sibi facultates animimque dandi elemosynam aspiravit. Unde S. Paulus commendans elemosynas Corinthiorum sibi datas, ut eas deferret fidelibus in Iudea degeneribus: « Quoniam, ait, ministerium hujus officii, non solum supplet ea quae deunt sanctis, sed etiam abundant per multas gratiarum actiones in Domino, per probationem ministerii hujus, glorificantes Deum in obedientia confessionis vestre, in Evangelium Christi, et simplicitate communicationis in illos, et in omnes, et in ipsis urbis observatione pro vobis, desiderantibus vos propter eminentem gratiam Dei in vobis. Gratias Deo super innenarrabili dono ejus, » II Cor. cap. IX, vers. 12.

Quocirca sapienter S. Gregorius Nazianzenus, or. De Cura pauperi: « Gratitudinis, inquit, aliquod specimen Deo exhibet, quod te fecerit unum illorum qui beneficia prestare possunt, non autem qui opus habent accipere: et quod non inspicendi tibi sint aliena manus, sed alii tue. Dives esto, non solum opibus, sed etiam pietate. Ne solum aurum, sed etiam virtutis possessione alios antecellas, exhibendo te prohiberi et hominorum. Deus esto calamitosis, Dei misericordiam imitando: nihil enim beneficium divinum in hominem cadit. Misericordiam tuam ne nos quidem intercipiam. Ne dixeris: Alias redi, et in crastinum dabo; ne quid forte accidat inter proposatum tuum et beneficium, unde impetratur. Num dum svidelicet vestito, honorans immortaliter tuum indumentum, quod est Christus. » Nam, ut ait S. Nilus: « Sicut lucis proprium est illuminare, sic Dei proprium est misereri suorum operum. » Et Phocion apud Maximum, serm. 7: « Ne ex templo ara, nec ex natura humana tollenda est

misericordia, » quin haec est ara et victimam gratissima Deo. Et Philo, *ibid.*: « Plus tibi diligenter sunt, imperator, qui suppliciter potentes beneficia abs te sibi praestarsi cupiunt, quam qui munera tibi offere studient: his enim debes remuneracionem; illi vero debitorem tibi efficiunt Peum, qui in propriis numerat que in ipsis contuleris, qui remuneraturus est optimis donis humanitatis tuae, et benignitatis institutum. » Ita ipse ad Calum imperatorem. Denique divine Raphael ad Tobiham, cap. xix, vers. 6: « Benevolentia, sit Deum celi, etc., quoniam elemosyna a morte liberat, et ipsa est que purga peccata, et facit invenire uirum Iordanum et vitam eternam. Quando orabas cum fratris, et sepeliebas mortuos, et derelinquebas prandium tuum, et mortuos abscondebas per diem in domo tua, et nocte sepeliebas eos, ego obitui orationem tuam Dominum. Et nunc misit me Dominus ut curarem te. »

3. BENEFICIACIT EST DOMINO RECEDERE AB INIQUITATE: ET DEPRECATIO PRO PECCATIS, RECEDERE AB INIQUITATE. — Hic versus sensu et pene verbis idem est cum versu 3, ubi eum explicui. Unde Graecam tam Romanam quam Complentiam illum semel duxfatus, idque hoc loco habent. Recedit ergo ab iniuitate quilibet penitens et justus, sed maxime elemosynarius; hic enim non tantum aliena

SECUNDA PARS CAPITIS.

DE DIGNITATE SACRIFICII, ET CONDITIONIBUS AD ILLUD REQUISITIS.

6 et 7. NON APPAREBIS ANTE CONSPETUM DOMINI VACUOS. ILLI ENIM OMNIA PROPTER MANDATUM DEI FIUNT. — Alii vertunt, *faciens sud*; Tigrina: *Ne venias in conspectu Domini vacuus; haec enim omnia praecepi causa instituta sunt*; Syrus: *Ne appareas coram eo inaniter; quia omnis qui facit quod virtuosum est, custodiit praecipuum*. Est occupatio, q. d. Dixi, sacrificium Deo gratus esse fugacem peccati et misericordiam; at, ne inde opineris et inferas, sacrificia propria dicta esse omittenda; addo et dico, neminem debera in conspectu Dei apparere vacuum, sed affere oblationes et vietim legae prescriptas. Hec enim omnia, licet ex se, sive ex opera operato (uti in lege nova facit Eucaristia et Sacraenta) non explicant peccata; tamen facienda sunt propter mandatum Domini, qui ita sanxit primo, ut fideles cultum Deo debilitum sacrificando exhiberent; secundo, ut per victimas et preces gratiam et dona Dei impetrarent; tertio, ut representarent sacrificium crucis Christi, quo omnia peccata absoluuntur, omnisque a Deo gratia impetrarent. Citat legem *Ecclesiastes* xxii, 16. Et *Deut.* xvi, 16: « Tribus vicibus, inquit, per annum apparebit omne masculinum tuum in conspectu Domini Dei tui, in loco quem elegerit: in solemnitate azymorum (id est Pascha), in solemnitate heboliodamarum (id est Pentecostes), et in solemnitate tabernaculorum. Non apparebit ante Dominum vacuus. Sed offerat unusquisque secundum secundum quod habuerit (Septuaginta, secundum facultatem manuum suarum), juxta benedictionem Domini Dei sui, quam dederit ei, » juxta illud Tobie monitum datum filio, cap. iv, vers. 8: « Quo modo potueris, ita esto misericors. Si multum tibi fuerit, abundantia tribus: si exiguum tibi fuerit, etiam exiguum libenter impetrari stude. » Nam, ut ait S. Ambrosius, lib. *De Virtutibus*: « Liberalitas non cumulo patrimonii, sed largitatem definitor affectu. » Et S. Chrysostomus, hom. 10 in *Il. ad Corinth.*: « Multum ac parum non ad mensuram dati deficit Deus, sed ad potentiam facultatum dantis. » S. Gregorius Nazianzenus, orat. 43, legit: « Non apparebit in conspectu Domini vacuus. » Et explicans illustransque addit: « Verum si quid pulchri habes, tecum feres, » Deo enim pulcherrimo et prestantissimo pulchritudine et prestantissima danda sunt, ut ipse sanxit Num. xviii, 29: « Omnia, inquit, que offeritis ex decimis, et in donaria Domini separabis, optima et electa erunt. »

Causam hujus mandati dat S. Ireneus, lib. IV, cap. xxxiv: « Non apparebis, inquit, vacuus autem

conspicuum Domini Dei tui; ut in quibus gratias exiliit homo, in his gratias ei deputatus, eum qui est ab eo, percipiat honorem, » q. d. Ideo non vacui, sed oblationes afferentes coram Dei apparetibus, primo, ut profiteamini vos hoc et plura accepisse a Deo, eique gratias referatis; secundo, ut per hoc gratiam Dei vobis conciliatis; tertio, ut per hoc honorem ingentem consequamini. Non enim Deus sua causa ea instituit, quasi hoc honor indigena, ejusque cupidus, cum ipse a S. Triade infinitum habeat honorem, ita ut illi ab angelis, hominibus ceterisque creaturis eum honorantibus nulli, honoris addi possit; sed vestra causa id fecit, ut scilicet vos hoc honore afficiat. Honor enim magnus est Dei esse sacerdotem, Deo sacrificare, Deo offere, quodque Deus immensus illa ab hominibus dignetur accipere, eaque rata et grata habere. Quarto, has oblationes sanxit Deus, ut ex illis aelerant Levita et sacerdotes ad ministrandum Deo in templo; hi enim aliam honorem non habent in Christos.

Unde moraliter S. Chrysostomus, homil. 67 ad *Poyal*, sub finem, et homil. 4 in II ad *Timoth.*, ex hoc loco docet, nos non debere ingredi templum vacuos, sed afferentes elemosynam, quam parvum in pauperes, qui ea de causa ante forent et mendicarent: « Non appabis, inquit, vacuas coram Domino: Iudeis haec dicebantur, quanto magis nobis! propterea pauperes ante res positi sunt, ne quis vacuus ingrediatur, sed ut introeat cum elemosyna: si, ut misericordiam conqueraris intras, prius miserere. Qui vero posterius venit, plus dobet; cum enim non incepimus, secundus plus erogat. Fac tibi Deum debitorum, et tunc eum pete; mutua, et tandem Deum repele, ut eum non recipias. Vult hoc Deus, non refugit. Si cum elemosyna petas, gratias habet; si cum elemosyna repocas, mutua, et capias pena: ita vos exhortor. Non in manum extensione satis est audiri. Extende manus tuas, non in celum, sed ad pauperem manus. Si ad pauperem manus extenderis manus, ipsum celi veridicem tetigeris: qui enim illi sedet, elemosynam suscipit; si enim porrexis vacuas, nihil proficeris. »

Mystice, Theodoreus, in *Ecclesiastes* xxii, Quast. LIII: Jubetur, inquit, ut dives elemosynam impertiar, dum Deum orat; et vero qui pauperem elegit, ut animam bonis minime vacuam, sed copiam virtutum iocundatam afferat et offerat. Unde Nazianzenus, orat. 43 *de Encenatis*, docet, nos encensum celebrare debere hoc modo, ut coram Deo non xvi, id est vacui, sed xxi, id est novi, appareamus: « At nunc, inquit, diverso modo novas appare, sic nempe ut totus immutari: vetera restare, ecce facta sunt omnia nova. » Quod explicans Nicetas: « Novus appare, inquit, non secundum hanc scripturam τὸν κανόνα, id est vacui et nihil habentis, sed juxta alteram significacionem τὸν κανόνα, id est novi, ac per vir-

tutis progressum et incrementum innovati penitusque immutati, vel a vitio ad virtutem, vel a virtute minori ad maiorem. » Si ergo cor amore mundi vano evaces, illud vero unius Dei amore innoves impleasque, utique hoc preceptum implabis.

Memorabile est, quod de S. Francisco in Chronica legimus, eum, cum Deo in oratione colloquente in monte Alvenerie, ne coram eo appareret vacuus, jussum a Deo apparente in flamma ignis, sibi trinam facere oblationem. Cumque S. Franciscus responderet: « Domine, ego sum totus tuus, et nihil habeo nisi tunicae, tchoram, et femoralia, et ista similitudina tua sum: » prescepit ei Deus, ut manum mitteret in sinum, et quidquid ibi inventisset, id sibi offerret. Quod cum ille fecisset, reperit in sinu successive tres ingentes nurmos aureos fulgidissimos, quos protinus Deo obtulit, ac mox intelllexit, per trinam hanc oblationem figurari auream obedientiam, altissimam paupertatem, et splendidissimam caritatem, quas Deus menti eius indiderat, ut eas sibi offerret. Hinc ergo discamus, et re ipsa praticemus, ut, cum ad Deum accedamus orando, Missam celebrando vel audiendo, communicando, non vacui accedamus; sed offeramus et aliquod bonum propositum vincendi nos ipsis in re que nos maxime a profecti impedili, aut fructiendi aliquod opus heroicum, aut certe offeramus Deo cor a omni amore terreno vacuum, ut illud ipse suo amore implete. Nonnulli post S. Synaxi haec duo usurpant magno fructu: prius, ut leo offerant id quod putant Deo maxime esse gratum, quod scilicet maxime ab his Deum cuperet et experient censem; posterior, ut viuissim a Christo Domino petant gratiam vel dominum aliquod, quo maxime indigent. Itaque Christum quasi medium circumducunt per omnes animae sue potentias, ac ubi maiorem vident infirmatim, rogant et obsecrant ut illam curare dignetur. Quocirca in qualibet S. Synaxi propriam et peculiarem gratiam consequuntur, ut legimus accedisse S. Catharinae Senensis et aliis. Hoc fuit dogma et praxis Cardinalem Bellarmini.

Anagogie, coram tribunali Christi nemo apparet debet vacuus bonorum operum, qui salvis esse velit. Audi S. Gregorium (et ex eo datam), lib. VII in *Job*, cap. xiii, ad illud cap. vi, vers. 18: *Ambulabund in vacuum, et peribunt.* « In vacuum quippe, ait, ambulant, qui nil secum de fructu sui laboris portant. Alius namque adipiscendis honoribus exsudat, aliis multiplicandis facultatibus astutus, aliis promerendis laudibus anhelat; sed quia cuncta haec quisque moriens deserit, labores in vacuum perdidit, quia secum ante judicem nihil tulit. Quo contra bene per legem dicitur: Non apparebis in conspectu Domini vacuus. Qui enim promerendis vita mercede bene agendi non providet, in conspectu Domini vacuus appetat. Hinc de justis per Psalmistam dicitur

Venientes autem venient cum exultatione, portantes manipulos suos. Ad examen quippe judiciorum portantes manipulos veniunt, qui in semetipsis recta opera, quibus vita mercantur, ostendunt. Ille de unoquoque electo Psalmista iterum dicit: Qui non accepit in vano animam suam. In vano namque animam suam accepit, qui sola presentia cogitans, que sequuntur in perpetuum non attendit. In vano animam accepit, qui eius vitam negligens, ei curam carnis anteponit: sed animam suam justi in vano non accipiunt, quia intentione continua ad eum utilitatem referunt quidquid corporaliter operantur, quatenus et transiente opere, operis causa non transeat que vita premia nost vitam parat. Sed hec curare reprobri negligunt, quia profecto ambulantes in vacuum, vitam sequentes fuguntur, invenientes perdimunt.

8. OBLATIO JUSTI IMPINGUAT ALTARE, ET ODOR SUAVITATIS EST IN CONSPETU ALTISSIMI. — Tigrina: Avare pinguefacit immolatio justi, et odor eius Deus suavis est; aliter Syrus: Oblatiorum justorum, ait, oratio oris eorum, et opera eorum celum effundit. « Altare, » id est victimam altaris, sive que in altari Deo offeratur. Est metonymia: continens enim ponitur pro contento, q. d. Pinguedo carnea impinguit victimam, et consequenter altare, in quo victimam offeratur el macatur, ut tanquam pinguis et excelsus placeat tam Deo quam hominibus, uti placuerint victimae pingueones et meos, quas offerebat Abel, Gen. iv. At multo magis victimam « impinguat, » id est pinguis et excellens, ideoque Deo grata, effectus justitia et sanctitas, indeque deoferentis. Haec enim est intermixta et mystica pinguedo, quae victimam et sacrificium spiritualiter impinguat; ut quasi pinguis et præsellens mira Deo placeat, sitque acceptissima. Hoc ut significaret Deus, jussi in omni sacrificio, etiam pacifico et pro peccato, sibi offeri etremarique totum adipem et pinguedinem victimae, ut patet Levit. iii., 3, et cap. iv. 8. Unde coalludens Psaltes orat Psal. xix. 4: « Holocaustum tuum pingue fiat, » id est ut pinguis et excellens a Deo acceptetur. Est metalepsis, pingue enim ponitur pro grato et accepto: quia victimae pingues, nuptio meliores, accepte sunt placentiae Deo et hominibus, sicut macilente dispergit, iuxta illud Psal. lxi. 6: « Sicut adipem et pinguedine repielectur anima mea, et labii exultationis laudabit os meum. » Idem orant tres pueri in fornae Babylonie, sese per martyrium immolantes Deo: « Sicut in holocausto, iniquum, arietum, et tanorum, et sicut in milibus agnorum pinguissima: sic fiat sacrificium nostrum in conspectu tuo hodie, ut placeat tibi, » Dan. vii. 40. Melior enim est pinguedis devoctionis pinguedine immolationis.

Devoatio ergo est quasi adeps victimae eam impinguans et efficiens ut Deo sit pergrata et deliciata; devote enim mentes sunt Dei deliciae. Porro devotionem non femineam lacrymarum, sed ve-

ram et virilem, ita ex ima radice examinat, dicit et explicat S. Thomas II. Quaest. LXXXII, art. 1: « Devotio, ait, dicitur a devovo: unde devoli dicuntur, qui seipso quodammodo Deo devovent, ut ei se totaliter subdant. Propter quod et olim apud Gentiles Devoti dicebantur, qui seipso idolis devovabant in mortem pro sui saluto exercitus, siue de duabus Decies Titus Livius narrat. Unde devolio nihil aliud esse videtur, quam voluntas quadam prompta tradendi ad ea quae pertinent ad Dei famulatum. Unde Exodi, xxxv, dicitur, quod multitudine filiorum Israel obtulit mente promptissima atque devota primis domino. Manifestum est autem, quod voluntas prompte faciendi quod ad Dei servitum pertinet, est quidam specialis actus: unde devolio est specialis actus voluntatis. » Idem, art. 3, causas devotionis assignans, docet extrinsecum ejus causam esse Deum, qui eam menti aspirat et inspirat, intrinsecum vero esse meditationem. Nam, ut sit S. Augustinus, lib. XIV De Trinit. cap. viii, voluntas oritur ex intelligentia: « Et idem, ait Thomas, necesse est quod meditatio sit devozione causa, in quantum sciocet homo per meditationem concepit, quod se tradat divino obsequio, ad quod quidem inducit propria consideratio. Una quidem qua est ex parte divine beatitudinis et beneficiorum ipsius, secundum illud Psal. lxxi. Mihhi adherere beo bonum est: ponere in Domino Deo spem meam. Et haec consideratio excitat dilectionem, que est proxima devozione causa. Alia vero est ex parte hominis consideratio suis defectus, ex quibus indiget ut Deo innaturat, secundum illud Psal. cxx: Levavi oculos meos in montes, unde veniet auxilium mihi. Auxilium meum a Domino, qui fecit celum et terram. Et haec consideratio excludit presumptionem, per quam aliquis impeditur a Deo se subjicere, dum sue virtutis innititur. »

Porr. S. Bernardus, in Sententiis: « Quatuor, ait, esse dicuntur, quae nostra gratiam devozioni adaugent. Memoria peccatorum, que hominem reddit humilem apud se. Recordatio peccatorum, que illum sollicitat ad bene agendum. Consideratio peregrinationis, que illum hortatur visibilia debere contemni. Desiderium viri perennis, que hominem incitans ad perfectum, agit cum a terrenis affectibus voluntatis mutatione suspendit. » Vide eundem de causis et signis devozioni et fervoris, serm. 6 De Ascens. Domini. Idem, serm. 18 in Cant., causam devozioni assignat orationem: « Orando, ait, bibitur vinum letificans cum homini, vinum spiritus, quod inebriat, et carnis volutum infundit oblivionem. Humeat interior aerenis conscientiae, escas honorum actum digerit et deducit per quedam anime membra, fidem roborans, spem confortans, vegetans ordinansque charitatem, et impinguans mores. »

Et ODOR SUAVITATIS EST IN CONSPETU ALTISSIMI. — Clemens Alexandrinus, lib. III Pædag. cap. xii,

legit: « Odor suavitatis Deo est cor quod glorificat eum. » Additum: « His sunt coronæ, et sacrificia, et aromata, et flores Dei. » Alludit ad illud Exodi, 1. 9: « In holocaustum et suavem odorem panino, » hoc est, ut Chaldeus clare verit: « Homœasti oblatio est, que suscipitur cum benedictio eorum Domino. Unde pro odore suavem, vel odorem suavitatis, hebreus est תְּמִימָה reach nichouch, id est odorem quietis, in quo scilicet suavitatis quiescit et delectatur Deus tanquam in saefie sibi accepto. Hujus rei causa et symbolo omni victimæ imponitur thus, illudque cum victimæ adolebat et crembabat, ut suavem ederet suffitum, qui naruit tam hominum quam dei anthropopatibus suave olere, easque oblectare, ut patet Levit. ii. 2. Thus enim symbolum erat maxime elevata in Deum, et ad Deum cum haec thurne vaporatione ascendens. Unde illud Paulus Psal. cxi, 2: Dirigitur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo. » Excipe victimam pro peccato; illi enim non imponitur thus, ut significaretur peccatum non bene ut thus, sed pessime olere, et esse abominabile coram Deo, ut ostendit Levit. v. 11. Flue de Noe in fine diluvii Deo sacrificante dicitur Genes. vni, 21: « Odoratusque est Dominus odorem suavitatis, et ait: Nequam ultra maledicam terra. » Ubi S. Chrysostomus: « Justi Noe virtus, inquit, famam et nomen victimæ Deo fecit odorem fragrantiam. » Hoc est, quod docet hic Siracides, q. d. Oblatio justi mystice impinguat victimam, ideoque facit eam odoratam, id est suavem gratianaque Deo, quia in naribus Dei suavius olet justitia, sanctitas et devoutio quam omne thus et thymiam.

Hunc Iesu Sirach sententia antistropha est illa unius et septuaginta interpretibus. Scriptura numero vigesimali septimi. Unde nonnulli opinantur illum euudem esse cum nostro Iesu Sirach. Hunc enim cum Ptolemaeus Philadelphus proposuit questionem: « Quid sit pulchritudine dignitatis? » illi respondit: « Pietas; nam et ipsa pulchriludo quedam est preceps: ejus autem potest, charitas, que quidem Dei munus est, quam et tu possides, cuncta in ipsa bona ampiens. » Ita Aristoteles, lib. De Septuaginta Interpretibus.

9. SACRIFICIUM JUSTI ACCEPTUM EST, ET MEMORIAM EJUS (NON JUSTI, SED SACRIFICII; GRÆCE ENIM EST άριτε, scilicet δωρεά, id est sacrificii) NON OBVISET DOMINUS, — q. d. Sacrificium justi adest auctoritate Deo, ut ejus nulla unquam ipsum capit ad olivum, sed ejus preueniem memoriam conservabit ad illud dignum remunerandum; nam oblationes illius temporis non erant accepte Deo, nisi ex fide et devotione offertentur, ait Lyranus; Iugurta: « Sacrificium justi est commendabile, memoriaque ejus nulla oblivione abolebitur. Alludit ad Zevi. ii. 2 et 9. Tam hec enim quam hi græce est eadem vox προσφέρειν, id est memoriale, quod Noster verit, « memoria: » « Ponet, ait, memoria-

In te omnia permanet, ad te confortat festinat omnis,
Tu omnium finis, tu unus, et omnia, et nihil rerum.

Quia sollecit Dens non est res aliqua creata, sed omnes in immensum transcendit :

Consequitur nam sis, neque omnia, quem te appellerem,
Qui solus inominabilis et omnimonius?

Etsi Dionysius, lib. *De Divinis nominibus*, cap. v : « Dens, ait, non est quovis modo ens et anticipans, » quia antequam creature in se existent, jam existebant in Deo. Et inferius : « In qua (unitate divina) omnia unice sunt conjuncta, superunita et praexistentia supercessentia. » El cap. iv : « In ipso est omne principium exemplare, finale, efficiens, formale, elementare, et similester omne principium, omnis connexio, omnis terminus. » Unde excludat Apostolus, Rom. xi, 33 : « Omnino dividarum sapientie et scientiae Dei : » Nam incomprehensibilia sunt judicia eius, et investigabiles viae ejus! etc. Quoniam ex ipso, et per ipsum, et in ipso sunt omnia : ipsi gloria in secula. Amen. »

Jure ergo Simeon cognomento Justus, qui floruit sub ultimo tempore Synagoge, diebat : « Mundum hunc trium rerum auxilio et firmitate solidari, cultu divino, lege et misericordia. » Deus enim est basis et centrum mundi, quem nobis conciliamus pie eum colendo. Ita referuntur in *Pirke avoth*, id est in *Capitulis sive Proverbis iurium Hebraeorum*, cap. I.

41. IN OMNI DATO HILAREM FAC (græco *bapto*), id est *hilarietas*; ut vertunt Complutensi VULTUM TUUM, ET IN EXSULTATIONE SANCTIFICA DECIMAS TUAS. — In, id est cum « exsultatione », letitia et jubilo animi, « sanctificare », id est offer, dica et consecra Deo, eique quasi fac sanctas et sacras « decimas tuas », quod enim Deo, id est sacerdoti et sanctissimae maiestati divine, offert, id hoc ipso fit sacram et sanctum. Sic sepe in *Levit. sanctificare* sumitur pro consecrare. Unde et Christus : « Ego, inquit, pro eis sanctifico (id est consecro in ho-tiam, et in cruce immolo) meipsum, » Joan. xvi, 19. Syrus verit : *In omnibus donis sit hilare facies tua, et cum gaudio mutuan da si qui non reddit tibi.*

Secundo, Jansenius sic explicat, q. d. Per *exsultationem* et *letitiam* fac ut decimes quas personis, sancte sint et gratae Deo. Multum enim virtuti et sanctitati, aequae ac oblatione additi hilaritas animi. Hinc enim facit ut opus sit speciosius, intensius, melius et perfectius, ad hilaritatem quasi saccharo conditum. Unde « hilarem datorem diligenter Dens, » Prop. xxii, 8, juxta Septuaginta, que verba citans Paulus, II Cor. ix, 7, dum Corinthios hortatur ad eleemosynam : « Non ex tristitia, ait, aut necessitate, hilarem enim datorem diligit Deus. » Nam, et atq. S. Augustinus in Psalm. xlvi : « Eleemosyna plerumque fit a tristibus et murmurantibus, ut careant tatio interpellantis, non et reficiant viscera indigentis. Hilarem autem datorem diligit Deus; et si panem dederis tristis, et panem et meritum perdidisti. Ergo ex animo fac,

ut ille qui intus videt, adhuc loquente te, dicat : « Ecce adsum, » Plura de hac hilaritate in dando dixi II Cor. ix, 7. Hilaritas enim est bone et devote voluntatis signum, ait Lyranus, adeoque ipsa est decor et flos virtutis; longe enim magis decorum est opus misericordie, obedientie, patientie, humilitatis, etc., quod fit hilariter, quam quod fit animo tristi et mosto, ideoque tardet et torpidus. Unde videtur hilariter offensum do minus, plus easter plura offensibus judicata est obtulisse a Christo, *Lxx* xxi, 4.

Mystice Rabanus: primiit, id est initium operum; et decimus, id est finis eorumdem leo ornamenti; de numeris enim perfectionem et finem significat; quia usque ad denarium numerus crescit, ibique quasi finiens ad principium reficit; decem enim et unum faciunt undecim, decem et duo faciunt duodecim, et sic consequenter de ceteris. Ideoque, inquit Rabanus, sicut in primis principiis voluntatum, ita in decimis consummationes nostrorum operum ad dominum referuntur precipitum, a quo et boni operis initium et perfectionis domum effectus.

Imitati id ipsum sunt Gentiles, qui illi hilariter in victimis et oblationibus celebrabantur Flora, Vinalia, Bacchanalia, Saturnalia, sive et Hilaria. Audi Macrobius, lib. I *Saturni*, cap. xxvi : « Celebratur latitudo exordium ad octavum Calend. aprilis (id est die 25 martii), quo primum tempore sol diam longiore nocte protendit. Olim ergo equinoctium vernum incidebat in die 25 martii; unde eadem die primutus a Deo creatus esse mundum multi opinantur, sicut eadem die recreatus et renovatus est, cum Angelus nominantis B. Virgo concepit Dei Filium, et Verbum car factum est, atque eodem post 33 annos a Christo redemptus est mundus. Doctrinam enim sententia est, Christum crucifixum et mortuum esset die 23 martii. Merito ergo illio die tot nominibus hilaria celebrant non solum Gentiles, sed et Christiani.

Porro, quia orationes et opera nostra exinde divisa sunt, ac ne minima ex parte divine maiestati aqua et digna; hinc Deus dedit nobis sanitatem aquae, ut eum in sacrificio Ecclesiasticus velut victimam Deo dignare et per nos offeramus. Rursum voluit, ut per Christum omnia illi offeramus. Hinc praxis ad opera nostra, que in exigua et abjecta sunt, reddendum excellensissima Deoque acceptissima est, si ea unam et inseramus Iesu Christi actionibus, meritis et passionibus, illisque unita Deo offeramus; quare unionis hujus et conjunctionis ergo majoris illa estimat, libentiusque ob infinitum illum amorem quo erga Filium suum fertur, acceptat. Insuper actiones nostre non tantum Deo sunt gratiores, sed etiam magis meritorie, ob infinitum Domini nostri merita que vi hujus unicus et oblationis ei facta, eisdem abundanter communicatur. Quam ob causam D. Paulus ad *Cor.*

proxim nos excitat, dicens : « Omne quodcumque facilis in verbo aut in opere, omnia in nomine Domini Jesu Christi. » Coloss. iii, 17. Ludovicus Blosius, abbas Letiensis, magnus spirituum rerum magister, in *Inst. spirit. cap. ix*, omnes spirituales questum faciendo cupidos ad hanc proxim hortatur, inquit : « Is qui se pietati et devotioni addicit, consuecat omnia opera sua per sanctam intentionem ad Dei honorem referre; consuecat tam illa que agit, quam ea que paup. conjugare atque unire operibus et doloribus Christi per orationem sive desiderium. » Et in suo *Spirituali Speculo* ita loquitur : « Si bona opera et exercitia tua copulaveris uniuersic acibus et exercitiis Christi, atque ita obliterabis illa Deo in laudem aeternam : erit sane ista oblatio ipsi domino longe gratissima, et opera tua claritudine dignitatem ineffabilem recipit ex actionibus Christi, quibus uniuersit: plumbeum tuum, ut ita dicam, mutabitur in aurum optimum, et aqua tua in vicum excellentissimum. » Ratio est, quia opera tua ex se sola, obscura et imperfecta, maxime illustra. Deoque accepta haec unione evadent, eo quod a Christi meritis singulariter eximianque bonitatem accipiunt, non secus quam aqua gutta in dolium vino plenum innissa, optimum vini saporem colorenque recipit. Prioribus in *Spirituali Institutione* hec ammetit : « Bonae opera illius qui istud pie observat, excellunt incomparabiliter bona opera ejus qui non observat. » Rerum in istius capituli fine : « Ista omnia, ait, dominus familiarissimi amicis suis revealare dignatus est, ut nos hanc ratione opera nostra reddamus nobilissima, nostramque impianam ex inuestitu meritorum Christi thesau sublevemus, et animas nostras eisdem Christi meritis exornemus; ut hac denique ratione pro pecatis nostris facilem satisfaciamus. » Quibus verbis magna bonorum emolumenta, que ex hoc exercito in nos derivantur, plane nobis demonstrantur.

Hanc genomen insigni apostoli aquile et phoenicis exhilarat, scitissime morum documentis ex ore Cyrilii, lib. III *Apol. moral. cap. xv* : « Dominus uisuma, vigili contulit aquila predam investigando prospectantes, cum phoenicem cerneret se igne genito comburentem, ad eum subito descurrit, et dixit: Numquid in combustionis non doles? At illi respondit: Tu autem in venatione non gaedes? Tum illa: Etiam. Cui phoenix subiunxit: Certe sic ut cupida delectaris in captione preceps, ita phoenix in larga donatione substantia. Non enim minor est jucunditas in exhibitione liberalitatem, quam in degradacione cupiditatis. Onus enim actionem virtutis, effusio sequitur delectationis. Propter hoc, charissima, in hoc igne non dolces, sed detector; quia in generatione alterius tam delectabiliter quam liberaliter totam meipsam effundo. » Denique id ipsum exemplo viperae, medulle, cordis et stomati-

42. DA ALTISSIMO SECUNDUM DATUM EUS (id est secundum quod tibi dedit), juxta opes a Deo acceptas, ut, si multum accepferis, multum Deo offeras; si parum, parum, et IN BONO OCULO ADVENTIONEN FACITO MANUM TUARUM. — Ita Romana, q. d. « Bono » id est *lato*, « oculo » et vultu fac oblationem secundum quod inventum manus tua, id est prout potes, et secundum facultates tuas. Sic facere pro offiere et sacrificare sepe sumitur in *Leviticus* et alibi. Quin et apud Postlam :

Cum facias (id est sacrificabo) vitula pro frugibus, ipse venito. Unde Jansenius per diastolen legit *xvi* cap*viii*, id est ad inventionem, q. d. Facto ad, id est secundum quod inventum manus tuae, vel juxta quod manus tuis acquisisti. Tigurina nervosa verit: *Munera des Allissimo pro magnificentia ipsius* (q. d. Este munificus in Deum erga te adeo munificum, ac quantum ipse in te, tantum tu in ipsum esto munificus), et oculo benigno quod ad manum est. Clares Syrus : *Da Deo sicut dedit ubi oculo es* (id est hilariter), et manu grandi (id est large et liberaliter); qui enim dat pauperi, *Deo funeratur*; quis enim est retributor nisi ipse?

43. QUONIAM DOMINUS RETRIBUENS EST, ET SEPTIES TANTUM (græco *tremazō*, id est septupla) REDDET TIBI. — Tigurina: *Nam dominus reprobator est, qui reddit tibi septies tanto amplius*; *Atheus* Syrus : *Quia Deus retributor est, et milia milium ipse reddit tibi*. Duplice dat causam et stimulum ad latam et liberalem oblationem, q. d. Offeret tibi hilariter et liberaliter Deo, primo, quia ipse tuus et omnium est dominus, qui tibi tua omnia dedit, et rursus eadem a te jure suo exigit. Secundo, quia ipse cum sit liberalissimus,

non sinet se a te liberalitate vincit; sed si in ipsum sis liberalis, ipse in te vicissim longe erit liberalior, ac pro uno quod ipsi offers, retribuit ubi « septies, » id est multipli. Septenarius enim est symbolum multitudinis, plenitudinis et universitatis, uti fusa hic ostendit Rabanus. Oblationes ergo primitiarum, decimarum, victimarum, etc., afferentem ditat; earum vero negligenter depauperat. Unde Siracidem seculis R. Akiba in *Piske avoh*, id est in *Apophth. patrum*: « Tradito, inquit, est legis propagulum, sicut decimus divitiarum, voti abstinentiae, et silentium sapientie, » sive propter uagula. Decime ergo propaguntur divitiae, sicut silentium propagunt sapientiam, et votum abstinenti propagunt abstinentiam.

Symbolice et myso Rabanus: « Dat Altissimo secundum datum suum, » inquit, qui beneficiorum suorum memor premium semelipsum recte credendo et bene operando offerit Deo; quia ab ipso habet quod substantialiter est; quoniam ex ipso, et per ipsum, et in ipso sunt omnia. Deinde hoc quod extra se sui munera possidet, bona intentione totam in laudem ejus expendat. Hoc est enim quod dicit: Et in bono oculo aduentioinem facio manum tuarum; quoniam Dominus (inquit) septies tantum rededit; hoc est, perfectam remunerationem retribuet. Septenarius enim numerus propria dona Spiritus Sancti, que in eo demonstrantur, perfectus est. Et inferius: Analogie: « Septenario numero perfectio eternitatis innuit, cum dies septimus in requiem Domini sanctificatus vocatur, cum jam vespera inesse non dicitur, quia eternae beatitudinis requies nullo termino coetatur. Hinc est etiam quod loge diei septimus feriatus esse precepitur, ut eterna per illum requies designatur;

TERTIA PARS CAPITIS,

QUA DOGET DEUM RESPICERE IN PRECES NON INFERENTIUM, SED PATIENTIUM INJURIAS, PAUPERUM SCILICET ET HUMILIUM, EQUEM ULCISCI.

14. NOLI OFFERRE MUNERA PRAVA, NON ENIM SUSCIPITILLA.—Greci est μη δορπάνει, quod Complutensis vertunt: Ne diminuas ex domo; Romana: Ne minus ex munere; Tigurina: Ne offeras parta cordibus munera; Jansei: Ne decutes munera, ut scilicet per avaritiam ab eo quod Deo est dandum aliquid abradas, tibiique reserves; alii: Noli munera offere de quibus aliquid ademptum sit; vili ad verbum: Ne praedias donum. Omnia hacten uidentur, minima uata offere munera quae juxta legem non sunt integra, sed quibus aliquid deest, que vitium aliquod habent, que Noster uita prava, » id est uita et corrupta, qualia sunt animalia, puto boves et oves caeces, vanda, fracke, mutile, hermiose, scabiosæ,

qualecunque uentur offeri, Levit. cap. xxxii, vers. 22 et seqq.; Deuter. xv, 21, et Malach. 1, 8. Syrus vero verit: Ne differas; non enim est acceptum. Accipit ergo haec de precisione temporis, quasi vetet ne munus, vel victimae precepta offerri in sabbato, offeratur feria tercia vel quartu. Ex dictis patet, optime vertisse nostrum δωρεαν, presertim quin il Machab. 1, sit sumitur, cum ait, διδοτανούσα αἱ πράγματα τῆς ἵερότητος, id est munieris corrupti moliente fuge gratia. Unde Lexica grecæ, δωρεαν, inquit, est munera prava offere. Sic κλεψίᾳ dicuntur trumenta et semina, cum uillantur, presertim cum inimicis et malefici animalia eis inuaduntur, ut patet ex Theophrasto, lib. VIII *Histor. plantarum*, cap. V

rina: Nullam habet personæ rationem adversus inopem, sed injuriam passi preectionem exaudiet; Syrus: Non est coram eo acceptio personarum. Ingedit coram eo oratio pauperis, et deprecationem merentis (qui merentur exaudiri) audiet.

Præclare Rabanus: « Apud supremum judicem, ait, non quantitas munieris, nec persona potenter appendit, sed quantitas devotionis et humilitas cordis. Ideo horatur ut non ex iniquo lucro offeramus munera Deo, sed ex labore justo. Quoniam Dominus justus judex est, nec accipit personam divitii, nec despiciit personam pauperis. »

Deus ergo pauperum imprecaciones diras exaudit, quia pauperum oppressor est tutor, et divitiae opprimentium ultor. Atque licet subditu pauperes ex ira et impatience illas imprecantur, tamen quia rem justam petunt, hinc Deus illos exaudit, et diras opprimentibus imputat. Rarum est exemplum, sed tota Hollandia promulgatum, Margareta Comitis Hollandie, quod recenset Gaufredus Villariensis monachus, epist. ad S. Idam, Meyerus in *Annibus Flandrie*, Adriani Junius in *Batavia*, cap. xx, sub finem.

Pauperca enim femina gemellos enixa et lacantes, stipe postulans a Comitiis, cum probo ab ea rejecta fuit. Dicebat enim illam ex adulterio inercentem problem concepisse: fieri enim non posse, ut uno ex marito bina proles nascetur. Illa predictiæ Deum testem invocans: « Si, inquit, casta sum, non adultera (uti sum), precor ut tot parias filios quot sunt dies in anno. » Precepit auditus Deus, et reipsa complevit. Exstal Losduni, Juxta Hagam Comitis tabula cum hac rei geste epigrapha: « Margareta, Florentii Comitis Hollandie filia, anno salutis 1276, etatis sue anno 42, ipso die Parasceves, hora nona ante meridiem, peperit infantes vivos promisui sexus numero 364, qui postquam per venerabilem Episcopum Guidonem Suffraganum presentibus nonnullis proceribus et magnatibus, in pelvi quadam baptismi sacramentum perceperint, et masculis Joannes, femellis vero nomen Elisabeth impositum fuisset; ipsorum omnium, simul cum matris, animis ad Deum aeternaliter victure resurrexerunt, corpora autem sub hoc saxo requiescent. » Plura puerarum quæ multas uno paru enixa sunt proles, exempla recenset Franciscus Bivarus in *Chronicon L. Dextri*, anno Christi 138, num. 6, atque inter alia exemplum principis Portugalie, quæ uno paru novem protulit filias, que omnes illustres virgines et martyres evasere. Nomina eorum sunt: S. Genibera, Victoria, Eu-melia, Gemma (sive Margarita), Marciiana, Germana, Basilia, Quiteria et Liberata (sive Wigfortis), quam Germani vocant *Ontocomeram*, cuius nomen Sancti in Romano Martyrologio ascriptum est die 20 Iulii.

15. NON ACCIPIT DOMINUS PERSONAM IN PAUPEREM, ET DEPRECATIONEM LESI EXAUDIET. — q. d. Deus non accipit personam divitii et potenteris « in, » id est contra, « pauperem, » que scilicet ledit et opprimit pauperem, sed potius « deprecationem » pauperis « lesi, » græce διδοτανούσα, id est injuria offecta, « exaudiet, » ut ejus sit ulti et vincet, utque acriter puniat divitem et potenterem, quæ justæ afflitxit et lesit. Unde Tigurina: Non despiciet preces pupilli, nec viduam, si effundat loquacem genitum. — Huic pertinet quo-

logus et exemplum *Æsopi* mythologorum principis. Huius enim ab salso stuo apologeto, quibus hominum vita mortebat, ad iustitiam necem raptus, dixit apoligum scarabaei : qui injuriam passus ab aquila, ejus alis se inscrors cum ipsa evolavit ad nidum, ibique ova eius diripuit : inde cum aquila in sinum Jovis ova quasi in asilo posuissebat. Deo supplicans, ut ei custodiret, scarabeus e stercore pilula facta ascendit, et in sinum Jovis eam dimisit. Jupiter assurgens ut simum exuteretur, et ova ejeci obliques, que et contritiv dejecta : Et vos igitur, inquit *Æsop*, viri Delphini, ne despicietis hunc deum, ad quem profungi; neque enim impios negliget. « Delphini vero haec parum curantes recta ad mortem eum agerant : quare ipsi allies similis enrannas apologetos : « Exsecor, inquit, vestram patriam, et deos testor, me præter omnem justitiam interire, qui me ulicentur exauditum ». Precipitem igitur ipi un dederunt de rupe, et mortuus est. Non multo post autem pestilentialiter laborantes, oraculum accepserunt expiadandas esse *Æsopi* mortem. Cui, quod et consilii sibi essent iniuste cum interficiere, etiam cippum exaruerunt. Sed primates Graecie, ac doctissimi quique, cum et ipsi que in *Æsopica* facta fuissent intellexissent, et in Delphos profecti sunt, et cum illis habita inquisitione, illores et ipsi *Æsopi* mortis fuerunt. Ita Planudes in *Vita Æsopi*, sub fine.

48. NONNE LACRIMÆ VIDUE AD MAXILLAM DESCEN-

pillo non nobiscit. Si lesesilis eos, vociferatur ad me, et ego audiam clamorem eorum : et indigabitur furor meus, percutiamque vos gladio, et erunt uxores vestre viduae, et filii vestipupilli. »

19. A MAXILLA ENIM ASCENDUNT USQUE AD COELUM, ET DOMINUS EXAUDITOR NON DELECTABITUR IN ILLIS. — Hic versus jam desit in Graeco et Syro, quia explicatio est versus precedentis, ejusque clarior duxit propositio. Tigrina, *sane et maxilla ad celum usque redundant, et Dominus liberiter exauditor*. Porro Romana et Rabanus legunt, *non delectabitur in illis*, q. d. Deus videns lacrymas vidue, aeo non delectabitur illis, ut gravissime offendatur, indigetur et excandescat in eis qui sua iustitia etiam eliciunt. Est miosis : parum enim dicuntur, et plus significatur. Alii legunt, *delectabitur affirmative*, q. d. Deus delectabitur lacrymis et precibus vidue, easque exaudiat, ut eas contra oppressores tueatur, propugnet et vindicet. *Turris nostræ Pineda*, in cap. iv *Ecclesi*. vers. 1, sic exponit : « A maxilla enim ascendent in celum ; ubi instar vaporum, qui et terra excludunt, concreverunt videt in nubes et pluviam ». Et Dominus exauditor non delectabitur in illis, id est cum velimenter displicerit illi vides ipsius opressionem et calumniam, ex illius lacrymis et clamore, pluviam confertam supplicis, tonitra, fulmina, grandinem creat, que in impios et oppressores indigandibus ejaculetur.

18. NONNE LACRIMA VIDUE AD MASCULAS DEDUNT,
ET EXCLAMATO EIS (viduae) SUPER (id est
contra) DEDUCENT LAS? — puta contra cum qui
injuste cum lacl, eique lacrymas exsult, q. d.
Solent pupilli et vidue quasi deserere, derelicta-
et omnium injuriis expositi vexari, spoliari
et opprimi a potentiibus. Quare cum aliud
refugium non habeant, ad Deum confugiant et
clamant, ut suas injurias avertat et vindicet:
Deus autem, qui dereliquerit patrocinium sus-
cipit, iuxta illud: « Tibi derelictas es pauper,
orphano tu eris adjutor, » Ps. Hebr. x, 14, ipso
proes non spernit, sed asperit, audiret
eorum loquaciam cum genitu, suspirari et lacrymis
effusos. Rarior eti corum lacrymae descendant
in terram, clamor tamen ipsorum ascendiit in ce-
lum, et a Deo vindictam extorquet. Graeca Roma
emendata non habet n. eis, sed tantum « ex-
clamatio, » q. d. Lacrymae viduae, etiam si ipsa
taceat, suade vi clamant in celum, poseuntque
a Deo vindictam contra eum qui eas provocat.
Tigurina: *Supplicationem pupilli minime negliget,*
ne præces fundat viduae: *nōnne cum lacrymae*
vidue ad masculas quis defundat, adversus cœntem
eas open invocat? **Syrus:** *Nra deserit genitum or-*
phanorum, et orationem viduarum exsult, amaritatu-
des animæ panitia pessime exsult. **Hinc Deus vo-**
catur, *pater orphanorum et judex viduarum, »*
Psalmus VI, 6.

Porto v. in oblatione, Romani codicis commentarij determinant a suscipiatis, ne cum iisque sit causa heretici, ut

• qui adorat Deum, » q. d. « Qui adorat Deum in oblatione, » grecè ἐπονεῖται, id est bona voluntate, animo liberati, hilari et juvendo; hic ab eo suscipietur » Alii tamen neuctunt eum a suspicere. » Unde Tigurina verit: Religiosus suspicetur tam benevolentia, » id est ad nubes pertinet ejusdem preceitio; ali: » Cultor Dei benevoli accepitur, ejus-
dem preceitio ad nubes usque contingit.

Hebreo יְהוָה אֱלֹהִים, ac tam pauperem et afflitem quam humilem miteneque significat. Unde Tigurina verit: Oratio affictis nubes penetrat, non con-
suevit, ne desistit, donec peneuerit ad Altissimum, qui agat curam ejus, juste judicet, iudiciumque exer-
eat; Syrus: Oratio pauperum super nubes asenit, vel nubes incinctat, et coram Domine majestatis in-
greditur. Non transit donec inquiratur de eis, et iudi-
cetur.

Moraliter disse quam efficaces sint Religiosorum orationes, quamque facile et liberata a Deo exaudiantur, ut a terra super nubes descendant, columpum aperiant, et ad thronum Dei pertingant, ipsumque Deum infestant. Id exemplo Elii, oculum sua pree nunc claudentis, nunc serantis, doceat S. Jacobus, epist. cap. v, vers. 17, et S. Chrysostomus, hom. 41 in Genes. et hom. 4 in 1 ad Thessal.

Sic Moses sua oratione restituit ira Dei, eumque quasi coegit ut toti populo parceret, *Exodi xxxii, 32 et seq.*

Sic Samuel totum Israelem orando a Philistæis
protexit, *I Reg.* vii, 10, et Lot urbem Segor, *Gen.* xix,
22. Sic Job amicis veniam impetravit, cap. *XLII*,
vers. 8.

Sic Daniel orans, cap. ix., oblinuit Iudeorum liberationem e Babylonie. Sic David protexit Ierusalem contra Assyrios, IV Reg. xix., 34.
Danieque « quis dabat mundum precibus stare Sanctorum? » ut Ruffinus, *Præfut. in Vitas Patr.* Ia hodie Religiosi et Religiose suis precibus conservant urbes, aliquoibz sceleris a Deo everten-
tas instar Sodome. Illi ergo sunt bases et co-
lunnae reipublice, quos proinde venerari, ambi-
re atque seculares convenient. Vide P. Plutom, lib. I
Hoc status Relig. cap. XXXV.

21. ORATIO HUMILITATIS SUE, NUBES PENETRANT : ET
DONC PROPINQUIT NON CONSOLABITUR : ET NON DIS-
CENSUS DONC ALTISSIMUS ASPICIAT. — q. d. Mira es
tum humilis et humiliatis : dum enim ipse orans
se coram Deo deprimit, et in abyssum sua vilita-
tis descendit, tunc ascendit eum oratio usque ad
tumbras, tunc eas penetret et transcendit : nes eo
contenda, « donec » ad solium Dei « propinquit,
non consolabitur » id est, ut alii vertant, « non ad-
mitat consolacionem » Graecia Romae correcta, « non
revocabitur, hoc est non conquesetur, nec cessabit
orare et clamare donec ad Deum evadat : deni-
ta a Deo « non discedat, donec Altiissimus aspi-
ciat, » et cœpedat id quod postulat. Est meta-
lepsis verbo « aspiciat, » et « non consolabitur,
afflictus enim, dum orantes consolatiuncula non
acquipiunt, non cessant orare et clamare donec
cam percipiunt: unde « non consolari, » idem est
quod non cessare. Quia ergo humilis usque ad
humum et solum se deject (un)le humulis dictur
quasi homo acculus, at Isidorus, hinc X Originis,
hinc ejus oratio meretur a solo ad celum, « et o
ad solium Dei elevari, ab eoque impretrare quod
postulat.

Scunda, quod humiles et afflicti soleant perse-
verare in oratione, nec ab eis cessare, donec afflic-
tions sui remedium impetrant: perseverantia
autem est nervus orationis, et impetrat quidquid
tam assidue postulat.

Tertia, quia oratio humilis est exars et subtilis,
unde cordis sui subtilitate omnino penetrat. Ita
etiam, quoniam membrum aureum sum, imm. p.
Psd. cxv. Ad quem versus D. Ambrosius, orat.
De Obitu Theod. sic ait: « Inclinat se nobis, ut
nostra ad Deum ascenda oratio. » Et S. Hieronymus:
« Quoniam, ait, nos parvi sumus et humili-
tis, et non possumus nos extender et exaltare :
propterea Dominus inclinavit aurem suam, et
dignatus exaudire nos. » Ac S. Augustinus: « Quia
dilectionem spes solet accendere, dilexisse si dic-
at, quoniam speravit exauditum Deum vocem
deprecationis sue. Incomparabilis quidem prag-
matique orationis, ut Deus omnipotens in sola
gloria sue constipabilis undique Angelorum milibus,
suo te similitud ex throno, inclinet
que aurem ut orationem e terra excipiat ascen-
dens. » Et S. Chrysostomus in illud Psal. xii, 13: « Non est oblitus clamorem paperum : « Orationes,
inquit, vehiculum est humiliatis. »

S. Paulinus epist. 19 ad Severam, ubi subiuncta est

pie hanc Siracidis sententiam explicat, applicatque evangelico, alioquin alludens ad illud Christi, *Math. xix, 24*: *Facilis est cælum per foramen acus transire, quam dævum intrare in regnum colorum*; »Publicanus ait, in corde detro seipsum accusans Deo, et peccatis afflictum crebra manu tundens, et oculos conscientie pudore depresso in colum levare non audens, iniuriantem illi vitiorum, dorso camelæ emula, ita in humiliitate debilim strinxit, et resipiscens animæ complanatione direxit, ut se foramini acus, hoc est via verbi vel crucis, quæ arcto trahit duci ad vitam, divinorum aurum penetrator insereret. Oratio enim ait, humiliantis se nubes penetrat, qua contra ille jaclantias suspiritu dives Phariseus, qui imputatio operum debitorum, quia ex lege operandi debitor erat; tamen quasi voluntaria fecisset supra debitum, predicatori sui, accusator alieni, qui conveniret magis Deum quam rogaret, intrare non potuit, quia sufficiuntis arcu non capiunt. Nec poterat eo recipi laeti jaclantia, quo se humiliata angusta collegit, et angustia angustior contriti cordis exilitate penetravit. »Qui deinde per acum accipit orucent Christi: »Qua mors nostra compungitur, nosque ipsi Deo assumiur, per quam facultas in cor ingreditur humiliata iniquitas, quam superba justitia. » Humilitas ergo dat alas orationi, et oratio sine aliis humiliatis in altum subvehit nequit.

Quarta est, quod oratio humiliis est quasi sagitta, quo ex arcu inferne validus tenso emissum, acrius scorpionem ferit. Nam quo magis orans se humiliat, et velut chordam arcus sui deorsum retrahit, eo superius non modo ad nubes, sed ad ipsum neque Deum orationis sua sagittam validissime mittit: que proinde quasi sagitta viri fortis, ut ait Jeremias cap. 1, 6, non revertetur vacua: cuius typus fuit sagitta Jonathae, de qua dicitur, II Reg. 1, 22: « Sagitta Jonathae nunquam reddit retrorsum. » Sie Christus, quia in arcu crucis deorsum summe fuit distensus et humiliatus; hinc collinatus in celum oculis supplicans pro nobis, supplicationis telum validissimum emisit, quo Deum certissime fixit, iuxta illud Hebrei. v, 7: « Qui in diebus carnis sua, preces supplicationesque ad eum, qui posset illum salvum facere a morte, cum clamore valido et lacrymis offenserat, exaudiens est pro sua reverentia. » Sie et Tobias orans cum lacrimis exauditus est, Tob. xii, 12. Vero ergo dixit S. Chrysostomus, hom. 41 ad Popul.: « Magna armatura oratio: » quia non tantum celum, sed et Deum ipsum, quantumvis iratum et armatum, exarmat, ac divinitatem exognat iustitiam.

Est propositio. Oratio enim humili et affectu inducitur hic quasi persona, quae in terris viam passa, et dolore saucia fugit, scanditque nubes, easque pervadit, nec cessat donec ad somnum ibi indicis penetret, ibique iustas supet

relas explicet, et injuriarum suarum vindictam impetrat, sicut vidua illa per satellites omnes p^{re}-nervavit ad Trajanum imperatorem petens justam vindictam, dicensque ei: « Aut fac justitiam, aut depon purpuram. »

Ex adverso oratio hominis se exaltantis, *leg*
et abundantis, dicitur ad nubes accedere, sed
eas non pervadere, quasi expectet Angelum aliquem, qui eam sursum perfatur et Deo repre-
sentet, velut quae moram pati possit, quanquam
non admodum refert statim expeditio: non quod
non audiatur a Deo, sed quod non statim sine
sorfiatur effectum. Sed oratio humilis, qui in
tribulatione suam coram Deo effundit animam, il-
lico praetervolat nubes, illico coram Deo admis-
titur; quia Deus est amator et curator afflictorum;
et ut multum refert eis statim open ferre, ita sine
mora eos exaudiat, liberat, protegit et vindicat. In
Palacius. Hoc est quod coram Deo protestatur,
Judith, ix, 16: «Humilium et mansuetus homo
tibi placuit deprecationi». Et Psalms Peal, c. 18:
«Resperxit in orationem humilium: et non spreuit
precem eorum.» Unde S. Bernardus, hom. super
Missus est: «Sine humilitate, audio dicere, ut
nec virginitas Marie Deo placuerit.» Hinc ipsa
cœcinit: «Resperxit humilitatem ancillæ suæ.»
Luc, i, 48. Similia sunt *Gen*. xxix, 32; *Deut*. xxxv, 7;
Psal. ix, 14, et *xxx*, 8, et *cxxxv*, 23, et *cxxxviii*, 6;
Iosai, viii, 45.

Hinc S. Joannes, *Apoc.* v., 8, vidit Angelum of ferre Deo « phialas aureas plenas odoramentorum, que sunt orationes Sanctorum. » *Bene odoramenta, primo*, quia sursum ad Deum ascendum : sunt enim odoramenta Dei, quibus delectatur odorata Dei; *secundo*, quia instar aromatum, quo magis tributantur aut amoris igne ardore, eo saevores odorem spargunt; *tertio*, quia non tantum unam virtutem oculi, sed omnes illas pro quibus viri justus orat et gemit. Hinc sunt thymiana ex variis aromaticis communxit et composuit, ut ostendit *Exodi*, cap. xxx., 34. Orationes ergo symboliche adaptas illud *Canticum*, iii., 6 : « Quae est ista, que ascendit per desertum, sicut virgula fumi ex aromaticis myrrae, et thuris, et universi pulveris pigmentari? »

22. ET DOMINUS NON ELONGABIT SED JUDICABIT JUSTOS, ET FACIT JUDICIUM : ET FORTISSIMUS NON HABEBIT IN ILLIS PATIENTIA, — q. d. Deus non tamquam aspicit orationem humilis et iungit afflictio, utrum eliam « non elongabit », id est non in longum protrahet, ut faciat iniqui et pugnacces; grecce μη βάρων id est non tardabit; quod Hebrei dicunt τίλιν οὐτούς to teacher; sed cito « facit judicium » iuslorm, eosque judicabit, vindicabit, et injurias illis a potenteribus illatis ulciscetur : « et Fortissimus, » grecce ἀπαράτος id est ille fortis, ille validus, ille potens, ille Victor, ille imperator (apud quem est summa imperii totius universi), scilicet antonomasticus per essentiam omnipotentiam, non habebit in illis, scilicet

*justis, eorumque injuriis et clamoribus, « patientiam, » ut patitur se diu orari; greci ut *μαρτυρίων*, id est non *erit longanimitas*, non longanimitas expectabat vel differet; sed illico iram induet, quamque effundet in oppressores eorum. Tugurina: *Ceterum Dominus non permanebit in morte, ne patientem super eis praestaret omnipotens; Syrus: Non transire donec inquiratur de eis (oratione pauperum), et iudicium serum judicet: et etiam Dominus non rejicit (in longum et serum tempus), et non deseret, neque irritans et faciet. Hui allusio Christi à parabola iniqui iudicis, ad clamores impunitos viduae, eam iudicantes et vindicantes. Huic enim conferens et anteferens Deum, subiungit: « Deus autem non faciet vindictam electorum suorum clamantium ad se die ac nocte, et patientiam habebit in illis? Dico vobis, quia cito faciet vindictam illorum, » Iuc. xiv. 7.**

Ur (Jansenius et Graeca : *quousque*) CONTRIBU-
DIT DORSUM IPSORUM : 23. ET GENITIBUS REDDET VINC-
DICTAM, DONEC TOLLAT PLENTUDINEM SUPERIORUM :
ET SCEPTRA INIQUORUM CONTRIBULET. — Pro contri-
bulet utrobique grece est *συρίπη*, id est conterat.
Sic igitur habent Graeca : Donec contriverit humos
immaculicordium, et genibus retribuerit vinculum,
donec sustulerit multitudinem *τέρπων* (id est *inju-
riorum*), et scepta iniqualum contriverit; Tigra-
mina : Donec humos immunitum conuassarit, gene-
bus maledicti supplicio; donec sustulerit turbas in-
juriosorum, et injuriorum scepta confregerit; Syrus :
Quousque uliscatur opera iniqualum, et populis
reddat retributionem; donec perdat fortitudinem pec-
tatorum, et principes iniquis abscedendo abscondat;
Haec et sequentia pendent ex *v* et *et Fortissimum non
habebit in illis patientiam*, quod praecessit, q. d.
Deus fortissimus iudex et vindex non dui patie-
tur et tolerabit injurias justis illatis ab impiis et
violentis, sed protinus eorum humos et dorsa
(hinc enim sunt sedes et symbolum roboris) con-
teret : et ceteribus *a* iniquali a rededit vindictam.

et ad genitumq[ue] ipsius etiam videlicet, domus tollat plenitudinem, id est multitudinem, «superbum» superbe et inique alius dominianum: «et scripta» id est regna, «iniquorum» conterat et evictat. Per dorsum significatur iniquorum robur, violentia et tyrannus, quia quasi dorso duro et osse, inebuerunt dorso iustorum, il- ludque eliserunt; quod proinde a doriore Dei dors, subiegit et contereret. Dicitur ergo Deus contributare dorsum iniquorum, id est tribulum afflictionum super eos in terra promos deducere, siue David «fecit super eos (Ammonitas) tribulas, et trahas, et ferrata carpenta transire, ita ut dissecaretur, et contereretur», a *Parac[ael]o*, xx, 3. Porro plenitudo superborum significat eorum tum multitudinem, tum potius abundantiam opum, honorum et deliciarum, tia sunt plenissimi.

Tacite Siracides hic notat Iudeorum sui ævi afflictiones, quas patiebantur Ptolemaio Lagi, regi Ægypti; ac predicti brevi fore, ut Deum ris omnibus hujus presumptionis dedit pessima. Unde grecæ est: *Donec retribuerit homini secundum cogitationes ipsorum.* Quo significatur actus infor-

fores, per cogitationem, id est intentionem, quam operibus suis voluntas prefigit. Actus enim externus sepe in se est indifferens, ut comedere, legere, scribere, loqui, etc.; sed fit bonus si ex bona intentione procedat, malus autem si ex mala, peior si ex pejore, melior si ex meliore. Unde illud vulgo tritum:

Quidquid sunt homines, intentio iudicat omnes.

Hoc enim dat speciem actui morali, ut docent Ethici et Theologi. Unde Tigurina: *Donec repenterit cuncte digna factis eis, et operibus hominum, qualia merentur cogitationes eorum; Syrus: Donec reddat malis vices eorum, et operativibus improbitatem constitua eorum.*

25. *DONEC JUDICET JUDICIUM PLEBIS SUE, ET OBLEGBAT.* — (graece ἀπέζητο, id est *λειτασκόθι*) *JUSTUS MISERICORDIA SUA.* — Descripti quid iudicium Dei facturum sit impisi ploriorum oppressoribus: nunc describit quid ideam facturum sit pīs oppressis ab impīis, nimurū quod « oblectabit » eos « misericordia sua; » qua ei retribuit premium temporale et gloriā aeternā. Proponit autem impiorum penam; quia hīc ipsa conspecta a pīis oblectabit, juxta illud: « Letabitur justus, cum viderit vindictam peccatoris, » *Psalm. LVII*, vers. 11. Rursum premium justorum, vocal *misericordiam*, tunc quia a Deo misericorditer iis promissum est, non ex obligatione et iustitia, quasi « promittere obligaret Deus; » tum quia opera eius boni et meritorii principium est gratia, que operi dat totam dignitatem et vim merendi, juxta illud: « Grata Dei, vita eterna, » *Rom. cap. VI*, vers. 23; tum denique quia Deus premiat ultra sondignum et supra meritum, idque facit gratis, ex immensa sua liberalitate et misericordia. Unde illud: « Qui coronat te in misericordia et miserationibus, » *Psalm. cap. 4*. Quapropter sic verit Tigurina: *Donec absolvitur vindictam populi sui, eumque sue miseratione latet reddiderit;* Syrus: *Donec judicet iudicium populi sui, et latifacet eos retributione sua;* alii: *Donec iudicaverit causam populi sui, et exiliorum pro eo misericordia sua.*

26. *SPECIOSA MISERICORDIA DEI IN TEMPORE TRIBULATIONIS, QUASI NUDES PLUVIAS IN TEMPORE SICCITATIS.* — *Speciosa, id est decora, grata, exoptata.* Est metalepsis: que enim speciosa sunt, grata sunt et exoptata oculis. Pro *speciosa* graec est ἀπόξινη, quod tam opportunitum et tempestivum, quam speciosum, decorum et pulchrum significat. Unde aliqui vertunt, *opportuna misericordia*, etc., idque huic loco valde est appositum, q. d. Sic ut *opportuna* accidit « pluvias tempore siccitatis, » cum scilicet terra sicea, squalida et sitiens pluviam desiderat: sic pariter valde opportune succurrit « misericordia Dei » homini, cum in tribulatione est positus; tunc enim eam ardenter expedit et exoptat, ut a tribulatione liberetur, q. d. Sicut mulier nobilis, dives et speciosa certis diebus, v. g. festis, nuptialibus,

triumphalibus, et similibus ornat se vestibus pulchrioribus, gemmis et monilibus, hisque computa cum pompa et gloria in publicum prodit, ut de Judith post cesum Holofernem et liberatum populum dicitur cap. XVI, 27: « Erat autem dies festis procedens cum magna gloria; » sic pariter « misericordia Dei, » licet hominibus semper sit grata et speciosa, tamen « in die tribulationis » cum afflicti ea maxime agent et desiderant, longe eis gravior et speciosior apparet, juxta illud vulgo tritum: « Deus ex machina. » Quare major quo est tribulatio et humani auxiliū desperatio, eo iucundior accidit Dei opipitatio, ac præserit in hora mortis, cum jaicit alia eternitatis ecclie vel gehennæ; tunc ergo Deus suis adest et surrexit, ac demones et tentationes propulsat, presertim si invocetur Virgo Deipara; quam proinde Ecclesia quotidie ita nos salutare et precari doget: « Sancta Mater Dei, ora pro nobis peccatoribus nunc et in hora mortis. Amen. »

Complutenses tamen, Romani et ceteri vertunt *speciosa*, quia decor, species et pulchritudo misericordie, hoc est elemosynæ et beneficentie, maxime apparet, cum ea conferunt homini afflictio et indigentia, ideoque ad illam anhelant: sicut speciosus est cibus in ore famelici, potus in ore sitibundi, vestitus in corpore nudo. Sic forma informans materiam ea privata, eam formosam efficit; unde et ejus forma nuncupatur a physici. Unde Tigurina verit: *Præclaræ est calamitos tempore misericordia, ac velut nubes pluvia tempore siccitatis;* Complutenses legunt δέ ωρά, id est quā pulchra est misericordia in tempore tribulationis, etc.; Syrus: *Confundetur inimicus in tempore tribulationis, quas nubes pluvia in tempore necessitatis.* Atque haec de causa permittit Deus iustos tribulari, ut tunc eis tanto melius sapiat Dei misericordia, quanto maior est eorum miseria, majorque misericordia famæ atque expectatio; juxta illud: « Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolations tue iste levaverunt animam meam, » *Psalm. XCIII*, 19. Et illud: « Populus, qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam: habitabunt in regione umbra mortis, lux orta est eis, » *Isaie IX*, 2. Exemplum clarum est in eo qui e carcere longo et tenebroso, iam exspectans furcum, subito eripitur, et evelitur ad regnum, fitque ex servo et reo rex, uti Joseph et carcere evectionis est ad principatum Egypti, *Genes. cap. XI*, 41. Quantum est eis gaudium! Ausrum in animabus iustis, cum e purgatori carcere, igni et caligine liberantur, scanduntque in colum ad aeternam felicitatem et gloriam. Quam pulchra eis accidit, quam sapientia hec Dei misericordia, eaque tanta, ut e miseris faciat felicissimos! Igitur pulchra est Dei justitia, pulchra potentia, pulchra sapientia, etc., sed miseris nobis nihil est divina misericordia pulchrius. Pulcher in cruce Christus,

qua misericors in cruce Christus, ait Palacius.

Nota: Misericordia formaliter et proprie est in Deo, non tamen eo modo quo est in nobis. In nobis enim est miseria cordis (inde enim coauit nomen *misericordia*) et afflictio, qua aliis compatiuntur et condolemus. In Deo vero non est aliud quam miseria nostre subveniendi voluntas; nec enim cordis dolor cadit in Deum. Simili modo in Deo constituta est ira, non ut turbidum animi motum, qui humoris concitatione rationem obnubilet, sed ut simplicem voluntatis affectum ad ultimum accensum denotat. Quia tamen ira propriæ significat motum animi bitem concitantem, misericordia vero simplicem subventionis affectum, quamvis a misericordia cordis nomen traxerit; idecirco ira in Deo ponitur metaphorica, misericordia proprie, ait S. Isidorus, lib. X *Origin.* littera M. « Hinc appellata, inquit, misericordia (peripheri aliqui legunt *miseria*), quod miserum eorū faciat dolentis alienam miseriam; sed in Deo est misericordia sine ulla cordis miseria. »

Porro generalis Dei misericordia, eaque im-

mensa in triplici ejus opere ostenditur: *primo*, est opus creationis; *secundo*, justificationis; *tertio*, incarnationis Verbi. Magna et admirabilis est misericordia prima, qua omnia ex profundo nihili educta, ad celstitudinem essentiae et naturæ sunt evecta; infinite enim melior est essentia cujusque quam accepérunt, quam nihil unde emerserunt. Verum infinite præstantior est misericordia secunda, qua omnia ad supernaturalem ordinem elevata; nam infinite præstantior est grata quam natura, et status ille divinus quam conditio naturalis, et communicatio bonorum divinorum, quam omnia dona naturæ. Sed et haec misericordia infinitè præstantior est tercia, quia divina natura copulata est humana in unam personam, per quam nobis præsta redemptio, remissio peccatorum, justificatio et omne lumen. Particularis autem misericordia, quam Deus in dies culibet impedit, est innumerabilis. Quisque sibi ab eo impensas recognitet, et cum gratiarum actione confiteatur Deo, u[er]o facit S. Augustinus in libris *Confessionum*.

CAPUT TRIGESIMUM SEXTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

sub finem capitilis precedentis quam efficax sit oratio humilis et afflictii, quamque prompta sit lux ericordia ad eam exaudiendam. Nunc ejus in seipo dat exemplum. Igitur orat ut populus fidelis, puto Iudei ab Egyptis altissim gentibus subacti, afflitti et dispersi liberantur, et congregantur in Ierusalem, utque Deus gentes conterat et convertat ad verum Iacob Iudeorum cognoscendum et calendum. Secundo, vers. 20, agit de bonitate bonarum uxorum, ut vir querent uxorem, bona commoda magis seligat potius quam opulentam; utique, ea relata, ad aliam magis illecerbosam, quasi vagabundus, non deflectat.

1. Misericordia nostri, Deus omnium, et respice nos, et ostende nobis lucem miserationum tuarum : 2. et immite timorem tuum super gentes, que non exquisierunt te, ut cognoscant quia non est Deus nisi tu, et enarrant magnitatem tua. 3. Alleva manum tuam super gentes alienas, ut videant potentiam tuam. 4. Sicut enim in prospectu corum sanctificatus es in nobis, sic in prospectu nostro magnificaberis in eis, 5. ut cognoscant te, sicut ei nos cognovimus, quoniam non est Deus præter te, Domine. 6. Innova signa; et immuta mirabilia. 7. Glorifica manum, et brachium dextrum 8. Excita furorem, et effunde iram. 9. Tolle adversarium, et afflige inimicum. 10. Festina tempus, et memento finis, ut enarrant mirabilia tua. 11. In ira flammæ devoret qui salvatur: et qui possunt plebeam tuam, inveniant perditionem. 12. Contere caput principum inimicorum, dicentium: Non est aliud præter nos. 13. Congrega omnes tribus Jacob: ut cognoscant quia non est Deus nisi tu, et enarrant magnitatem tua: et hereditabis eos, sicut ab initio. 14. Misericordia plebi tua, super quam invocatum est nomen tuum : et Israel quem coequasti primogenito tuo. 15. Misericordia civitatis sanctificationis tuae Ierusalem, civitati regni tui. 16. Reple Sion inenarrabilibus verbis tuis, et gloria tua populum tuum. 17. Da testimonium his, qui ab initio creaturæ tuae sunt, et suscita prædiciones, quas locuti sunt in nomine tuo prophete priores. 18. Da mercede sustinentibus te, ut prophetæ tui fideles inveniantur: et exaudi orationes servorum tuorum : 19. secundum benedictionem Aaron de populo tuo, et dirige nos in viam iustitiae, et sciendi